

Ismertetőnk elején arról beszéltünk, hogy Gajdos könyve napjaink egyik legegésőbb problémájához, a közel-keleti kérdéshez szolgáltathat adalékokat az olvasónak. S nem is tévedtünk, mert a mű második részében betekintést nyerhetünk a húsz évvel ezelőtti izraeli közéletbe is, a zsidó—arab ellentét gyökereit is szinte elsőkézből kapott adatok alapján ismerhetjük meg. Lenyűgözi az olvasót az a hatalmas küzdelem, amelyet az új állam megél, hogy a terméketlen vidékeken emberhez méltó világot teremtsen magának, de ugyanakkor megütközik a militarizálódás oly magas fokán is, amely az egész országra jellemző volt. Hogy az állandó fegyverviselés indokoltnak látszott az állandó hadiállapot következtében, az csak az érem egyik oldala volt, a másik oldalon az elűzött őslakosság nyomora és tengődése mutatkozik meg Gajdos könyvében. S ez a könyv azért is aktuális, mert ez az állapot napjainkban is tart.

Aktuális könyv tehát a *Hét szűk esztendő*, s bár kissé bizarrnak tűnik az összehasonlítás, Debreczeni József *Hideg krematóriumának* egyenes folytatása, egy elképzelt zsidó nemzedéki krónika második része. Mert a náci haláltáborokat megjárt nemzedékre az új hazában megint hatalmas megpróbáltatás várt, s Gajdos könyvének szereplői közül sokan megjárták azt a poklot is, amelyről a *Hideg krematórium* nyújt megdöbbentően pontos képet.

Jó lenne, ha minden olyan ember elolvasná Gajdos könyvét, akit a tájékozódás és a tisztább látás igénye vezérel összetett és ellentmondásokkal terhes korunkban. Mert őszinte emberi krónika, és végső soron egy darab történelem.

JUNG KÁROLY

NAPBA SZÁLLÓ LÉGGÖMBÖK

NÉMETH ISTVÁN: *Sebestyén*.

Forum, Újvidék, 1972.

Németh István úgy fejezte be méltán népszerűvé vált ifjúsági regényét, a *Vadalmát*, hogy nyomban megírhatta volna a folytatását is. A mű mesteri megkomponáltsága és nyitottsága kínálta fel ezt. De hát a *Vadalma* gyermekhőseinek utóéletét, úgy látszik, most már a mindenkori olvasónak kell majd tovább gondolnia, tovább álmodnia, mert Németh István — ahogy az már a mindig mást és mást kereső íróknál lenni szokott — nem a folytatással, hanem egy merőben új regénnyel, a *Sebestyénnel* lepte meg a tisztelőit.

A *Vadalmából*, az általános iskolások kedvelt — később meg kötelező — olvasmányából csupán a hangulat, a nyelvezet egyszerűsége, a póztalanság és a gyermekkor belülről láttatása került át a *Sebestyénbe*. És helyvel-közzel még a hu-

mor, a derűs élcelődés — ami Németh István írói eszköztárában, új szinként, éppen a *Vadalmában* tűnt fel oly erőteljesen.

Ezek után a két regény közti párhuzamot nyugodtan mellőzhetjük, hiszen egy-egy mű úgysem attól válik gazdagabbá vagy szegényebbé, hogy milyen a másik, hanem mindig csakis az, amit egymaga jelent. (A kölcsönös egymásra hatás, kisugárzás és »váratlan« egybeesés inkább a kötetbe gyűjtött versek esetében figyelhető meg, nem is ritkán.)

A *Sebestyén* egymagában — s most már csakis így kell néznünk — a meséje szerint nem több néhány nap (pontosan egy hét) családi körben és barátok között lejátszódó eseményfűzémél; Estyén és Jú, azaz Sebestyén és Jutka fokozatos magára eszmélésénél, ami

kevés is, sok is lehet, mivel gyerekekről van szó, tízenévesekről. Maga a főhős, Sebestyén éppen tízenöt éves, de ez megint nem sokat mond. Legfeljebb a serdülőkor lélektanból ismert sajátosságait villantja emlékezetünkbe, a gyermekkor és a felnőttkor közti átmenetet: gyötrelmeivel, buktatóival, metamorfózisával vagy éppen eltitkolhatatlan örömeivel együtt, mert hát a tegnap még szóra hajló, kevés önállósággal rendelkező gyerekekben egyszerre pipiskedni kezd a felnőtt, s ez, ugye, akármennyi dacoskodással jár is: nem kis öröm, nem kis keserűség. Illetve öröm is meg keserűség is. Ezt Németh István is tudja, s ami ennél is fontosabb: ábrázolja. És éppen ez az, ami a »keveset«, vagy az egyszerre »keveset is, sokat is« oly egyértelmű telitalálattal teszi. (Valahogy olyanná, mint Radnóti *Pontos vers az alkonyatról* c. költeményét.) Izgalmas külső kalandok leírásai helyett így válik az alig száztíz oldalas könyv a belső kalandok, a lelki kalandok izgalmas kivetítésévé. Méghozzá úgy, hogy közben — Sebestyénnel együtt — nem érzünk »semmi rendkívülit.«

Olvasás közben ez a »semmi rendkívüli« többször elmarasztaláskepp is ott motoz, ott kísért az emberben, de ha becsukja a regényt, s valamennyire is átgondolja az olvasottakat, akkor csakhamar meggyőződik, hogy Németh István legújabb ifjúsági regényének rendkívüliségét éppen az adja meg, hogy egy pillanatig sem akar rendkívüli lenni.

Es ez korántsem paradoxon, korántsem ellentmondás.

Vagy ha az, az ellenkezőjének bizonyítására álljon itt a könyv egyik részlete (amelyet olvasás közben, vagy után, tetszés szerint ki-ki akárhány másik részlettel is behelyettesíthet):

Meglepő, hogy nem éreztem semmi rendkívülit. Sokáig teküdtem hanyatt, kinyúlva, nyitott szemmel. Pontosan tízenöt évvel ezelőtt, ebben az órában már sivalkódtam. Minden újszülött így ad magáról életjelt. Aki nem sivalkodik, életében akkor kapja az első pofonokat. Ezt Mamától tudom. Azt is, hogy én te-le szájjal bögtém.

Még öt éves korában is bög és toporzékol az ember, ha nem adják a kezébe, amit kér. És még később is. En nyolc éves koromban bögtém így utóijára. Az-

tán a következő évben már nem bögtém. Mama nagyon meglepődött ezen. Fagyit vett, de csak egyet, nyúlok érte, mert azt gondoltam, hogy nekem vette. De nem adta ide mindjárt. Azt várta, mikor kezdek nyafogni. Várhatta! Meg se piszszentem. Akkor lehajolt hozzám, megfogta az államot. Mondta, hogy a fagyit nekem vette, csak meg akart tréfálni. Aztán már könyörgött, hogy fogadjam el. Nem fogadtam el. Sírás nélkül kibírtam. A Mama szeméből buggyant ki a könny. Magához ölelt. »Hát ennyire a lelkedre vetted? Sose voltál ilyen...«

Hányszor elmesélte Mama azóta! Ha nem emlegeti annyiszor, talán már rég elfelejttem volna. Azt mondta, hogy akkor velem történt valami. Akkor ért véget a kisgyerekkorom. Vagy ilyesmi.

Furcsa öltözött emberek után szerettem máskálni. Amikor erről a szenvedélyemről tudomást szereztek, megfogadtatták velem, hogy ilyesmi többé elő ne forduljon, mert nem tudni, kiből mi lakik, és a csavargók közt vannak gyerekrablók is. Ezen olyan sokáig nevettem, hogy néztek rám, ugyan mi lett. Amikor elhallgattam, Apa megmagyarázta: a gyerekrablók néha meg is ölik az elrabolt gyereket.

Tavaly nyáron mégis a nyomába szegődtem egy holland hipinek, össze is ismerkedtünk, pontosan annyit tudott angolul, mint én.

Irtó régen két léggömböt tartottam vékony zsinegen. A házaknak és a fának nem volt árnyéka, mindentűt a nap sütött. Nem is sütött, mert. Egetet. Találtam egy tenyérynél árnyékot, oda menekültem a léggömbjeimmel. A léggömbjeim nem tértek el az árnyékban, vagy nem akartak ott maradni.

— Ne menjétek a napra! — könyörgöttem nekik kétségbeesetten, s húztam volna őket vissza az árnyékba.

— Ne menjétek a napra!

A léggömbök szállni akartak a nap felé.

A piros elpukkadt, a kékét pedig ijedelmemben kieresztettem a kezemből, s fölszállt a magasba.

Egyfolytában kiabáltam:

— Ne menjétek a napra!

Nem volt, aki megvigasztaljon.

Íme, így ragadja meg és így állítja elénk Németh István a gyermekkort.

Hogy az egymás után sorjázó és bizonyára kitalált történetek, a kis »hősök« arcélének itt-ott elnagyolt megrajzolása ellenére is pontosan láttatja ezt a kort, abban biztos vagyok.

Azt azonban már nem tudom, hogy a *Sebestyént* olvasva, hányan fognak megvizsgáztatni és hányan elszomorodni.

De ez tán nem is fontos.

Fontos az, hogy a mű — ha jó! — megtalálja az olvasóit. Akkor is, ha a műben szereplők nem is hősök, hanem csak egyszerű emberek, illetve észrevétlenül felcseperedő gyerekek.

SZÜCS IMRE